

การจัดการศึกษารายวิชาศึกษาทั่วไป

ดร.อุทัย ดุลยเกษม¹

1. เกริ่น

จากข้อเท็จจริงที่ว่า หลักสูตรระดับปริญญาทุกสาขาวิชานักศึกษาต้องลงทะเบียนเรียนรายวิชาศึกษาทั่วไปไม่น้อยกว่า 30 หน่วยกิต ในระบบการศึกษาแบบทวิภาคได้ก่อให้เกิดประเด็นที่เป็นที่ถกเถียงและวิพากษ์วิจารณ์มาโดยตลอดทั้งในบรรดานักศึกษาและคณาจารย์ในมหาวิทยาลัย ข้อถกเถียงหรือคำวิพากษ์วิจารณ์ส่วนมากมักจะเป็นประเด็นเกี่ยวกับประโยชน์ของการเรียนรายวิชาศึกษาทั่วไป ซึ่งผู้วิพากษ์วิจารณ์ ส่วนมากเห็นว่าไม่มีประโยชน์และเสียเวลาและเงินค่าลงทะเบียนโดยไม่จำเป็น แม้ผู้ที่เห็นประโยชน์อยู่บ้างก็เป็นรายวิชาเกี่ยวกับภาษาอังกฤษเท่านั้น นอกจากนี้ปัญหาที่เกือบทุกมหาวิทยาลัยเผชิญคล้าย ๆ กันก็คือ คณาจารย์ที่ได้รับมอบหมาย ให้สอนรายวิชาศึกษาทั่วไปมักจะเป็นคณาจารย์หนุ่มสาว มีประสบการณ์ด้านการสอนไม่มากนัก ส่วนคณาจารย์ที่มีประสบการณ์ด้านการสอนมานาน จำนวนมากไม่ต้องการสอนรายวิชาศึกษาทั่วไป และปัญหาอีกประการหนึ่งคือการเรียนการสอนรายวิชาในหมวดการศึกษาทั่วไปมักจะเป็นห้องเรียนใหญ่ มีจำนวนนักศึกษามาก อาจารย์ผู้สอนไม่สามารถดึงความสนใจของนักศึกษาให้สนใจในประเด็นที่กำลังสอนหรือกำลังอภิปรายได้อย่างมีประสิทธิภาพทำให้นักเรียนจำนวนไม่น้อยไม่เข้าห้องเรียนหรือแม้เข้าห้องเรียนเพราะถูกบังคับแต่ไม่ค่อยให้ความสนใจกับบทเรียนมากนัก เพราะมองไม่เห็นประโยชน์ที่แท้จริงของการเรียนรายวิชาศึกษาทั่วไป นอกจากเป็นการเรียนให้ครบจำนวนหน่วยกิตตามข้อบังคับของหลักสูตรเท่านั้น กล่าวโดยสรุปแล้วการจัดการเรียนการสอนรายวิชาศึกษาทั่วไปในเกือบทุกมหาวิทยาลัยไม่บรรลุวัตถุประสงค์หรือเจตนารมณ์ของการเรียนรายวิชาศึกษาทั่วไป

2. ความคิดเบื้องหลังการให้นักศึกษาในระดับปริญญาตรีลงทะเบียนเรียนรายวิชาศึกษาทั่วไป

ประเด็นนี้เป็นประเด็นที่มีความสำคัญมาก แต่น่าสนใจที่ว่าผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนรายวิชาศึกษาทั่วไปโดยเฉพาะอาจารย์

¹อดีตอธิการบดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

ที่สอนรายวิชาเหล่านี้ไม่ค่อยให้ความสนใจที่จะทำความเข้าใจให้ชัดเจน เมื่อได้รับมอบหมายให้ทำการสอนรายวิชาในกลุ่มนี้ก็ทำการสอนเช่นเดียวกับการสอนในรายวิชาอื่นๆ ที่อยู่ในสาขาวิชาเดียวกัน โดยไม่เคยรู้ว่าเป้าหมายหรือเจตนารมณ์ของการสอนรายวิชาศึกษาทั่วไปคืออะไร ด้วยเหตุดังนั้น ในข้อเขียนสั้นๆ นี้ จะพยายามทำความเข้าใจถึงแนวคิดเบื้องหลังของการจัดให้มีการเรียนการสอนรายวิชาศึกษาทั่วไปในหลักสูตรระดับปริญญาตรี ซึ่งตั้งอยู่บนข้อเท็จจริงในสังคมดังนี้

1. โลกของเรามีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตลอดเวลา
(The World is Dynamic and Constantly Changing.)
2. โลกของเรามีความซับซ้อนมากและซับซ้อนขึ้นเรื่อยๆ
(The World is More and More Complex.)
3. โลกของเรามีองค์ความรู้ใหม่ๆ เกิดขึ้นมากมายและรวดเร็ว
(New Knowledge is Rapidly Growing.)
4. โลกของเรามีการติดต่อเชื่อมโยงกันอย่างใกล้ชิดมากยิ่งขึ้น
(The World is Inter-connected.)
5. โลกของเรามีปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมที่แตกต่างกันมากขึ้น
(The Interaction Among Different Cultures is More Common.)
6. โลกของเรามีการแข่งขันและมีความขัดแย้งในด้านต่างๆ กันมากขึ้น
(The World is Much More Competitive and Conflicts are Increasing.)
7. ในโลกของเราการพัฒนาด้านเทคโนโลยีเป็นไปอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะเทคโนโลยีการสื่อสาร
(Advance in Technology, Especially Technology for Communication, is Rapid.)
8. จริยธรรมและคุณธรรมของคนในโลกเสื่อมถอยลงมาก
(Human Ethics is Deteriorating.)

และประเด็นที่สำคัญมากสำหรับสถาบันการศึกษาทุกระดับ คือ

เป้าหมายของการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ให้ความสำคัญกับประเด็นหลัก 4 เรื่อง คือ

- (ก) Learn to Do (เรียนเพื่อให้มีความสามารถในการทำงานอาชีพได้)
- (ข) Learn to Learn (เรียนเพื่อสร้างนิสัยให้มีความใฝ่รู้ตลอดชีวิต)
- (ค) Learn to Be (เรียนเพื่อพัฒนาตนเองให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์)
- (ง) Learn to Live Together (เรียนเพื่อสามารถปรับตัวให้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นที่มีความแตกต่างหลากหลายได้อย่างมีความสุข)

ขอให้พิจารณาอย่างจริงจังว่า สิ่งที่เราพูดมานี้ เป็นจริงหรือไม่ ถ้าเป็นจริงชีวิตของทุกคนก็ต้องเผชิญกับประเด็นเหล่านี้ไม่มากก็น้อย คำถามจึงมีว่า เราจะเตรียมตัวเยาวชนของเราให้เผชิญกับสิ่งเหล่านี้อย่างไรให้ทันและมีความสุขได้อย่างไร แน่นอนว่า เด็กและเยาวชนสามารถเรียนรู้ในเรื่องเหล่านี้ได้จากหลายทาง แต่การจัดให้มีการเรียนการสอน รายวิชาศึกษาทั่วไป เป็นความพยายามจัดกระทำให้เป็นระบบและเป็นหมวดหมู่เพื่อให้คนจำนวนมากสามารถเรียนรู้ร่วมกันได้ และด้วยเหตุตั้งนั้นเราจึงเห็นว่า การจัดกลุ่มวิชาศึกษาทั่วไปประกอบด้วย

(1) รายวิชาที่ช่วยสร้างความรู้ความสามารถในด้านการสื่อสาร (รายวิชาด้านภาษา ทั้งภาษาแม่และภาษาต่างประเทศ)

(2) กลุ่มรายวิชาช่วยสร้างความรู้ความสามารถในการวิเคราะห์และสังเคราะห์สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัวเราทั้งในเรื่องการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมและระบบนิเวศหรือสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เห็นถึงความซับซ้อนและความเชื่อมโยงของสิ่งต่างๆ ได้อย่างชัดเจน ไม่ตกเป็นเหยื่อของข้อมูลข่าวสารต่างๆ ซึ่งส่งผ่านมาที่เราตามช่องทางต่างๆ มากมาย ทั้งหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์และอินเทอร์เน็ต เป็นต้น (รายวิชาด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์)

(3) กลุ่มรายวิชาที่ช่วยให้เกิดความรู้ความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบ คิดอย่างมีเหตุผล มีการมองโลกตามสภาพของข้อมูลที่เป็นจริง มิใช่เชื่อข่าวลือ หรือเชื่อมโนในเรื่องไสยศาสตร์ (รายวิชาด้านวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์)

(4) กลุ่มรายวิชาที่ช่วยให้เกิดสัมมาทัศนะ เกิดค่านิยมที่พึงประสงค์ เกิดจริยธรรมที่ดี (กลุ่มรายวิชาปรัชญา คุณธรรมและจริยธรรม)

โดยเชื่อว่า ถ้าหมวดการศึกษาทั่วไป สามารถสร้างให้นักศึกษามีความรู้ความสามารถในเรื่องทั้ง 4 เรื่องที่กล่าวมา เมื่อคนเหล่านี้เติบโตใหญ่ขึ้นออกไปสู่สังคมใหญ่ในโลกการงานอาชีพ เขาต้องใช้ “คุณสมบัติ” (Qualities) ที่ได้รับการ “หล่อหลอม” มาเพื่อช่วยให้เขามีชีวิตอย่างรู้เท่าทันกับโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อนได้อย่างมีความสุข ไม่ว่าเขาจะทำอาชีพอะไร ด้วยเหตุดังนั้น การจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาจึงต้องให้นักศึกษาได้มีโอกาสสร้างคุณสมบัติเหล่านี้ก่อนที่จะเรียนวิชาชีพที่ตัวเองสนใจ ประเด็นที่เป็นปัญหาสำคัญก็คือ

ทำไม การเรียนการสอนรายวิชาศึกษาทั่วไป จึงไม่สามารถสร้าง “คุณสมบัติ” ที่การจัดรายวิชาศึกษาทั่วไปออกแบบและตั้งใจไว้ว่าจะให้เกิดคุณสมบัติ ดังกล่าว

สาเหตุที่ทำให้กระบวนการสร้าง “คุณสมบัติ” ดังกล่าว ไม่ค่อยประสบความสำเร็จตามที่ตั้งใจไว้ นี่แหละคือประเด็นที่เราต้องแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันใน เพื่อให้ผู้ที่รับผิดชอบในการพัฒนาการเรียนการสอนรายวิชาศึกษาทั่วไปจะได้นำไปพิจารณาต่อไป

ผมคิดว่าสาเหตุของปัญหาที่ทำให้การเรียนการสอนรายวิชาศึกษาทั่วไปไม่สามารถสร้างคุณสมบัติที่ตั้งใจไว้ได้คงมีมากกว่า เรื่องจำนวนรายวิชา หรือ เรื่องเนื้อหาในแต่ละรายวิชา แต่มันมีความเกี่ยวเนื่องกับ วิธีการและกระบวนการเรียนรู้ที่คณาจารย์และคณะวิชาและมหาวิทยาลัยต้องรับผิดชอบร่วมกันอย่างจริงจัง การแก้ไขเฉพาะรายวิชาหรือการแก้ไขเฉพาะเนื้อหาในรายวิชา คงไม่สามารถจะทำให้การศึกษาทั่วไปสามารถสร้างคุณสมบัติที่ตั้งใจไว้ได้หากแต่ความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถ ความมุ่งมั่น และความเอาใจจริงเอาใจของอาจารย์ผู้สอน ของคณะวิชาที่จัดการเรียนการสอนและของผู้บริหารระดับสูงของมหาวิทยาลัย ต่อหน้าที่มีความสำคัญกว่ามาก เพราะประสบการณ์การจัดการเรียนการสอนหมวดวิชาการศึกษาทั่วไปในเกือบทุกมหาวิทยาลัยทั้งในประเทศไทยและในต่างประเทศมีปัญหาเหมือนกันในหลายๆ อย่างเช่น ประเด็นเรื่องผู้สอน ประเด็นเรื่องตัวนักศึกษาเอง ประเด็นเรื่อง การสนับสนุนของมหาวิทยาลัย ประเด็นเรื่องกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ เป็นต้น

การแก้ไขปัญหาเหล่านี้ถ้าจะสำเร็จถ้าเรายังคิดหาทางออกในแบบเดิมๆ ทั้งนี้เพราะจากข้อเท็จจริงดังต่อไปนี้

(1) จำนวนหน่วยกิตที่บังคับให้นักศึกษาในระดับปริญญาตรีลงทะเบียนเรียนทุกหลักสูตร (เท่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน) อยู่ที่ 30 หน่วยกิต หรือ อย่างมากก็ไม่เกิน 35 หน่วยกิต ในระบบทวิภาค

(2) ในจำนวน 30 หน่วยกิตนี้ ได้มีการออกแบบการเรียนการสอนไว้เป็น 4 - 5 กลุ่มวิชา เช่น กลุ่มวิชาภาษา กลุ่มวิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ และกลุ่มวิชาเกี่ยวกับปรัชญา จริยธรรม พลศึกษาและศิลปะ และใน“กลุ่มวิชา” เหล่านี้ กลุ่มวิชาภาษาโดยเฉพาะภาษาอังกฤษได้รับการเน้นมากกว่ากลุ่มวิชาอื่น โดยเกือบทุกมหาวิทยาลัยให้เรียนในกลุ่มนี้จำนวน 12 หน่วยกิต (4 รายวิชา) กลุ่มสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์เรียน 6 หน่วยกิต (2 รายวิชา) กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ 6 หน่วยกิต (2 รายวิชา) และกลุ่มวิชาเกี่ยวกับจริยธรรม พลศึกษาและศิลปะ ประมาณ 6 หน่วยกิต (2-3 รายวิชา)

(3) ในการเรียนการสอนในแต่ละรายวิชาให้จบสิ้นในตัวเอง จะไม่มีการเรียนรายวิชาต่อเนื่อง เช่น ไม่ออกแบบรายวิชาให้มีเนื้อหาต่อเนื่อง แม้จะเรียนมากกว่า 1 รายวิชาเช่น วิชาภาษา

(4) การลงทะเบียนเรียนในรายวิชาเหล่านี้ นักศึกษาจะลงทะเบียนในขณะที่เรียนอยู่ในชั้นปีใดก็ได้ในระยะเวลาที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

เมื่อพิจารณาถึงข้อจำกัดทั้งในแง่เนื้อหาและเวลาที่ใช้ในการเรียนการสอนของแต่ละรายวิชา (รายวิชาละ 45 ชั่วโมง) จะเห็นได้ว่าถ้าในกระบวนการเรียนการสอน ผู้สอนใช้วิธีการบรรยายให้นักศึกษาฟังรวมกันในห้องใหญ่ๆ ที่มีนักศึกษาเป็นเรือนร้อย คงจะเป็นความคาดหวังที่เกินความจริงที่จะทำให้การเรียนการสอนรายวิชาศึกษาทั่วไปให้นักศึกษามีความรู้ ทักษะและการปรับเปลี่ยนระบบคิดและระบบคุณค่าตามเจตนารมณ์หรือปรัชญาของการเรียนรายวิชาศึกษาทั่วไป

คำถามที่ท้าทายนักการศึกษาอย่างสำคัญคือ

(1) คุณสมบัติหรือ คุณลักษณะต่างๆ ที่รายวิชาศึกษาทั่วไปมุ่งหมายจะให้เกิดขึ้นกับเยาวชนไทยของเรา มีความจำเป็นหรือมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตและต่อการทำกรงานอาชีพในโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วสลับซับซ้อนและมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันชนิดแยกออกจากกันไม่ได้นี้ จริงหรือไม่

(2) ถ้าว่าคุณสมบัติหรือคุณลักษณะของประชาชนตามที่ระบุไว้มีความสำคัญและมีความจำเป็นแท้จริงคำถามต่อไปมีว่าคุณสมบัติและคุณลักษณะดังกล่าวการเรียนการสอนรายวิชาศึกษาทั่วไปตามที่ได้ออกแบบไว้สามารถสร้างคุณสมบัตินี้หรือคุณลักษณะดังกล่าวได้จริงหรือไม่

(3) ถ้าคิดว่าการเรียนการบังคับให้นักศึกษาในหลักสูตรระดับปริญญาตรี ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาศึกษาทั่วไปไม่มีทางที่จะสร้างคุณสมบัติหรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่ระบุไว้ได้จริง ทางเลือกสำหรับอนาคต คงไม่ยาก คือ ยกเลิกการบังคับให้นักศึกษาในหลักสูตรระดับปริญญาตรีอย่างสิ้นเชิง

(4) ถ้ายังมีความเชื่อว่าโดยหลักการแล้วรายวิชาต่างๆ ให้เรียนรายวิชาศึกษาทั่วไป ตามที่ออกแบบไว้ใน หมวดศึกษาทั่วไปมีโอกาสสร้างคุณสมบัติหรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่ระบุไว้

(5) คำถามสำคัญต่อไปมีว่า เราจะจัดการเรียนการสอนรายวิชาต่างๆ ในหมวดศึกษาทั่วไปอย่างไรและต้องมีการปรับเปลี่ยนระบบหรือโครงสร้างภายในมหาวิทยาลัยอะไรบ้างที่จะให้เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชาศึกษาทั่วไปเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีคุณภาพตามที่คาดหวัง

3. ข้อเสนอเบื้องต้นเพื่อการพิจารณา

ประเด็นที่จะอภิปรายต่อไปนี้ตั้งอยู่บนความเชื่อที่ว่า “โดยหลักการแล้วรายวิชาต่างๆ ที่ออกแบบไว้ในหมวดศึกษาทั่วไปมีโอกาสสร้างคุณสมบัติหรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่คาดหวัง”

ประเด็นที่จำเป็นต้องพิจารณาก่อนเป็นเบื้องต้นเกี่ยวกับโครงสร้างการบริหารจัดการคือ

(1) ผู้บริหารมหาวิทยาลัยทุกระดับต้องมีความเชื่ออย่างจริงใจว่าการจัดการเรียนการสอนรายวิชาในหมวดศึกษาทั่วไปมีความสำคัญและมีความจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตและการทำงานอาชีพของประชาชนในศตวรรษที่ 21 จริง และผู้บริหารมหาวิทยาลัยทุกระดับต้องให้การสนับสนุนการเรียนการสอนรายวิชาในหมวดศึกษาทั่วไปอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

(2) ผู้บริหารมหาวิทยาลัยและผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบการเรียนการสอนรายวิชาในหมวดศึกษาทั่วไปต้องมีความเข้าใจอย่างชัดเจนว่าการสอนรายวิชาในหมวดศึกษาทั่วไปไม่เป้าหมายต่างจากการเรียนการสอนรายวิชาในหมวดอื่นๆ ในหลักสูตร เพราะมิใช่เป็นการเรียนการสอนที่เน้นการรับรู้เพื่อการสอบอย่างเดียวแต่เป็นการเรียนการสอนที่มีวัตถุประสงค์ให้ผู้เรียนเกิดการปรับเปลี่ยนวิธีคิด ระบบคุณค่าและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

(3) ผู้บริหารและผู้สอนรายวิชาศึกษาทั่วไปต้องมั่นใจว่ากระบวนการเรียนรู้ที่ดีที่สุดสำหรับการปรับเปลี่ยนวิธีคิด ระบบคุณค่าและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนั้นไม่สามารถเป็นจริงได้ด้วยการเรียนแบบบรรยายในห้องเรียนเท่านั้น

(4) มหาวิทยาลัยควรตั้งคณะกรรมการกลางของมหาวิทยาลัยเพื่อรับผิดชอบการจัดการเรียนการสอนรายวิชาศึกษาทั่วไปโดยที่มีผู้เกี่ยวข้องเป็นกรรมการ เช่น รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนักศึกษา คณบดีของคณะวิชาที่เกี่ยวข้องกับรายวิชาในหมวดการศึกษาทั่วไป และถ้าเป็นไปได้อาจให้มีตัวแทนของผู้ประกอบการเข้ามาร่วมด้วย เป็นต้น

(5) มหาวิทยาลัยควรสนับสนุนงบประมาณที่จำเป็นต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างพอเพียง

ประเด็นเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณสมบัติหรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามเจตนารมณ์ของการศึกษาในหมวดศึกษาทั่วไป มีข้อเสนอดังนี้ เนื่องด้วยข้อเท็จจริงที่ว่าการศึกษาวิชาในหมวดศึกษาทั่วไปเป็นความมุ่งหมายที่สำคัญในการสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้แก่ผู้เรียนในสองด้านหลักๆ คือ (ก) ด้านระบบคิดและระบบคุณค่า และ (ข) ด้านทักษะในการสื่อสารและทักษะในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องยอมรับว่าไม่ใช่เรื่องง่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าต้องการให้คุณลักษณะเหล่านี้มีความยั่งยืน ด้วยเหตุดังนั้น การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่พึงพิจารณามีดังนี้

(1) จัดกระบวนการเรียนรู้ด้วยวิธีการที่อาจเรียกว่า Experiential Learning และกระบวนการเรียนรู้ที่เรียกว่า Action-based Learning ซึ่งการจัดกระบวนการเรียนรู้ในลักษณะดังกล่าวนี้เป็นไปได้เมื่อมีการร่วมมือกันอย่างจริงจังระหว่างฝ่ายกิจการนักศึกษาของมหาวิทยาลัยและของคณะกับคณะกรรมการกลางที่รับผิดชอบในการจัดการเรียนการสอนหมวดศึกษาทั่วไป กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับนักศึกษากระทำผ่านการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของฝ่ายกิจการนักศึกษา ในประเด็นนี้ฝ่ายกิจการนักศึกษาต้องทำความเข้าใจให้ชัดเจนว่าบทบาทความรับผิดชอบของฝ่ายกิจการศึกษานั้น มีสองด้านหลัก คือ

(ก) ด้านสวัสดิการ อันได้แก่ การให้บริการด้านการดูแลและสุขภาพ ด้านหอพัก ด้านทุนการศึกษา ด้านการเรียนและการฝึกวิชาทหาร เป็นต้น

(ข) ด้านการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้นักศึกษาพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของความเป็นบัณฑิต เช่น การเล่นเกม การมีสุขอนามัยที่ดี การมีจิตสาธารณะการปรับตัวเพื่อการอยู่ร่วมกับผู้อื่นการมีวินัยในตนเอง การเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมประชาธิปไตย การมีความสามารถในการสื่อสารและการนำเสนอตนเองในที่สาธารณะ เป็นต้น

กิจกรรมประการหลังของฝ่ายกิจการนักศึกษานี้เองที่มีความเหมาะสมสอดคล้องกับการสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามเจตนารมณ์ของการศึกษาหมวดศึกษาทั่วไปเพราะฉะนั้น การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้นักศึกษามีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ดังกล่าวการจัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างฝ่ายกิจการนักศึกษากับคณะกรรมการกลางที่รับผิดชอบการจัดการเรียนการสอนรายวิชาในหมวดการศึกษาทั่วไป ต้องร่วมมือกันออกแบบกิจกรรมต่างๆ โดยผ่านชมรมต่างๆ บ้าง การศึกษานอกสถานที่บ้าง เป็นต้น อย่างเป็นระบบและมีความเข้มข้นและต้องเป็นกิจกรรมที่เรียกว่า Objective-based Activities เพื่อมั่นใจว่าการทำกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นนักศึกษาจะเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริงทั้งในเรื่องระบบคิด ระบบคุณค่าและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่พึงปรารถนา

(2) การประเมินผลการเรียนรู้ในกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณสมบัติด้านทักษะการสื่อสาร ด้านทักษะการวิเคราะห์ ด้านทักษะการสังเคราะห์ และด้านการปรับระบบคิดและระบบคุณค่าและการซาบซึ้งในศิลปะ ต้องเป็นการประเมินที่ให้ความสำคัญกับพฤติกรรมมากกว่าการประเมินด้านความรู้และที่สำคัญผลการประเมินควรมีลักษณะเป็น Indicative มิใช่เป็น Definitive หมายความว่าผลการประเมินผลการเรียนรู้มิได้มุ่งประเมินว่านักศึกษาได้พัฒนาคุณลักษณะดังกล่าวจนสมบูรณ์แล้ว แต่ประเมินเพื่อดูว่านักศึกษามีการพัฒนา มีการพัฒนา ได้มากเพียงใดเป็นประเด็นสำคัญ เพราะฉะนั้น ผลการเรียนของรายวิชาในหมวดศึกษาทั่วไปควรจะเป็นระบบ “ผ่าน” (Pass) และ “ไม่ผ่าน” (Fail) มากกว่าการให้ผลการประเมินเป็นระบบเกรด (Grades)

(3) ในการลงทะเบียนเรียนของนักศึกษา ต้องทำให้นักศึกษาเข้าใจและยอมรับว่าหากนักศึกษาลงทะเบียนเรียนในรายวิชาใด นักศึกษาต้องเข้าร่วมในกิจกรรมอะไรบ้าง (Required Activities) และระยะเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมของรายวิชานั้นๆ

(4) อาจารย์ที่รับผิดชอบในรายวิชาใดต้องชี้แจงให้นักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชานั้นเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของการเรียนรายวิชานั้น ๆ และชี้ให้นักศึกษาเห็นถึงประโยชน์ของการเรียนรายวิชานั้น ทั้งในแง่ที่นักศึกษาสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ในการศึกษารายวิชาในหมวดอื่นๆ ในหลักสูตรและการใช้ประโยชน์ภายหลังการสำเร็จการศึกษาแล้วโดยเฉพาะเมื่อออกไปทำงานและดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อน

(5) ในรายวิชาที่มีความจำเป็นต่อการศึกษาเรียนรู้ที่มากกว่าการพัฒนาทักษะ อาจารย์ผู้สอนควรจัดให้มีการอ่านหนังสือเพิ่มเติมและควรจัดเวลาให้นักศึกษาได้มีโอกาสได้อภิปรายถกเถียงและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอย่างพอเพียง

ที่กล่าวมาข้างบนนี้เป็นเพียงแนวคิดกว้างๆ ซึ่งยังต้องการการคิดและการพิจารณา ต่อไปอีกในรายละเอียดเพื่อให้สอดคล้องกับระเบียบและกฎเกณฑ์ของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาและของมหาวิทยาลัยแต่ละแห่งซึ่งอาจจะมีเงื่อนไขแตกต่างกัน

4. บทสรุปเบื้องต้น

การจัดการเรียนการสอนรายวิชาต่างๆ ในหมวดศึกษาทั่วไปของหลักสูตรระดับปริญญาตรีในปัจจุบันได้กลายมาเป็นประเด็นสำหรับการถกเถียงกันมากขึ้นในเรื่องประโยชน์ที่จะได้รับและในเรื่องประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอน ข้อวิพากษ์เหล่านี้เป็นไปอย่างกว้างขวางทั้งในมหาวิทยาลัยต่างประเทศที่พัฒนาแล้วและในมหาวิทยาลัยในประเทศกำลังพัฒนา ได้มีความพยายามหาทางแก้ปัญหาขึ้นมาอย่างต่อเนื่องแต่ยังไม่สามารถหาข้อยุติได้ ในข้อเขียนสั้นๆ นี้ผู้เขียนในฐานะที่เคยรับผิดชอบการจัดการเรียนการสอนในหมวดศึกษาทั่วไปมาก่อน แม้ว่าจะผ่านมาหลายปีแล้ว แต่ยังมีความเชื่อมั่นว่าคุณสมบัติที่พึงประสงค์ตามที่หมวดศึกษาทั่วไปคาดหวังจะทำให้เกิดการพัฒนาขึ้นกับนักศึกษาในระดับปริญญาตรียังมี

ความจำเป็นและมีความสำคัญมากอยู่และยิ่งจะทวีความสำคัญมากขึ้นในอนาคต เมื่อโลกมีการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วขึ้น ซับซ้อนขึ้น มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันมากขึ้น จึงได้เสนอข้อคิดเพื่อเป็นการจุดประกายความคิดให้มีการถกเถียงแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันต่อไปจนได้ข้อยุติที่เป็นประโยชน์กับเยาวชนของเราต่อไป